

Sanja Holjevac*, Anastazija Vlastelić**

Kvaderna kapitula lovranskoga kao izvor za istraživanje hrvatske jezične povijesti

Kvaderna kapitula lovranskoga zbirka je isprava različita tipa (popisa prava i obveza, ugovora, obračuna, regula, matične knjige, oporuka), nastalih u Lovranu između 15. i 18. st., pisanih glagoljicom i hrvatskim jezikom te latinicom i talijanskim jezikom. Lovranska je Kvaderna već prepoznata kao višestruko važan izvor za znanstvena proučavanja povijesti Lovrana i Lovranštine. U ovome radu tekstu Kvadernerne pristupamo kao izvoru za jezičnopovijesna istraživanja, i to samo ispravama pisanim glagoljicom i hrvatskim jezikom. U središtu su naše pozornosti odabrane fonološke, morfološke i sintaktičke značajke. Na temelju provedene analize u radu se utvrđuje odražava li jezik Kvadernerne značajke čakavštine područja na kojemu je nastala te se razmatra pitanje organske osnovice i književnojezične nadgradnje.

Ključne riječi: *Kvaderna kapitula lovranskoga, glagoljica, hrvatski jezik, čakavski književni jezik, lovranska čakavština*

1. Uvod

Bremenit, ali i u svjetskim razmjerima rijetko zanimljiv put prošao je hrvatski jezik od svojih najstarijih ostvaraja do naših dana. Osnovna je slika povijesnih i jezičnih čimbenika koji su utjecali na višestoljetni razvoj jezika, koji je danas važan dio našega nacionalnoga identiteta, poznata zahvaljujući predanom radu brojnih istraživača i zaljubljenika u hrvatski jezik. No detalji, važni u valorizaciji svakoga dijela, idalje nedostaju.

---

* Dr. sc. Sanja Holjevac znanstvena je suradnica u Zavodu za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Gjure Ružiča 5, 51000 Rijeka. Elektronička pošta: holjevac@hazu.hr.

** Dr. sc. Anastazija Vlastelić znanstvena je suradnica na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Sveučilišna avenija 4, 51000 Rijeka. Elektronička pošta: avlastelic@ffri.hr.

Jezična povijest čakavskoga književnoga jezika, ponajprije njegova srednjočakavskoga ikavsko-ekavskoga i južnočakavskoga ikavskoga korpusa, zbog iznimnoga je književnoga stvaralaštva naših humanističko-renesansnih autora prepoznata i kao vrijedna tekovina europske književne baštine. S druge strane, znanstvena je valorizacija uloge sjevernočakavskoga, ekavskoga korpusa u povijesti hrvatskoga jezika još uvijek necjelovita, ponajprije zbog opsegom i kvalitetom slabije književnoumjetničke produkcije u 16. stoljeću.¹

Tema ovoga rada, „detalj“ kojim se, vjerujemo, dopunjuje slika jezične povijesti sjevernočakavskoga područja, jest *Kvaderna kapitula lovranskoga*, zbirka notarskih isprava nastalih u Lovranu između 15. i 18. stoljeća, pisanih do polovice 17. st. glagoljicom i hrvatskim jezikom, a nakon toga latinicom i talijanskim jezikom. Slovenski ilirac, „stručni prikupljač arhivskih dokumenata (napose glagoljskih) i folklornoga blaga“² Jakob Volčič prvi je upozorio na vrijednost *Kvaderne*, a kasniji su njezini istraživači (Vjekoslav Spinčić, Antun Klodić, Ivan Milčetić, Nikola Žic, Vjekoslav Štefanić, Janez Zor, Branko Fučić) nesumnjivo pridonijeli uobličavanju izdanja *Kvaderne kapitula lovranskoga* Damira Viškanića (2002.). U tome su izdanju uz transliterirane glagoljske tekstove te prijepise talijanskih dokumenata i vrijedni Viškanićevo prilozi o povijesti same *Kvaderne* te njezinim pojedinim elementima (*Crkva i svećenstvo*, *Matična knjiga*, *Novčane i mjerne jedinice*, *Pisci kvaderne*, *Toponimi*, *Imena i prezimena*, *Rječnik manje poznatih riječi*). To je Viškanićevo izdanje *Kvaderne* predložak za našu analizu.

Pisani podatci svjedoče o višestoljetnom postojanju župe, a kasnije i samostana u Lovranu. Uz prvotnu ulogu župnih *kaptola* ili *kapitula* (lat. *capitulum*),³ odnosno *zbor*a svećenika koji su pomagali biskupu u obavljanju njegovih dužnosti, „vrlo rano kapituli postaju organi sudstva kao nosioci zvanja vjerodajnih mjesta, dakle mjesta gdje se pišu razne pravno valjane isprave (darovnice, oporuke, kupo-

¹ Poznato je da je na sjeverozapadu u 16. stoljeću bilo nastojanja da se stvara hibridni čakavsko-kajkavski tip hrvatskoga književnoga jezika. Ipak, valja istaknuti „da je postojala naddijalektna sjeverna čakavština XVI. stoljeća čiji ostvaraji u pisanim (uglavnom glagoljčnim) zapisima (epigrafski natpisi/grafiti, javne isprave, pravni akti, statuti i zakoni) nisu bili povezani s nastojanjima hrvatskih pristaša protestantizma da stvaraju hibridni tip književnoga jezika“ (Kapetanović, Amir, „Čakavski hrvatski književni jezik“, u: Bičanić, Ante (gl. ur.), *Povijest hrvatskoga jezika. 2. knjiga: 16. stoljeće*, Croatica, Zagreb, 2011., str. 83).

² Bertoša, Miroslav, „Volčič, Jakov“, natuknica u: Bertoša, Miroslav – Matijašić, Robert (ur.), *Istarska enciklopedija*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3012>, zadnja izmjena: 15. ožujka 2008., preuzeto: 5. travnja 2013.

³ Bolonić, Mihovil, „Profil krčkog glagoljaša u prošlosti“, <http://hrcaak.srce.hr/file/143583>, zadnja izmjena: 7. svibnja 2006., preuzeto: 5. travnja 2013.

prodajni ugovori itd.)⁴ i od 14. st. supostoje sa svjetovnim (javnim) notarima.

O važnosti i imovinskoj moći lovranskoga kapitula svjedoči i spomenuta *Kvaderna*, „knjiga prihoda i rashoda“, koja sadrži „popis kaptolskih obaveza u oficijaturi i tome odgovarajuća podavanja, disciplinske norme kaptola i ugovore o najmu kaptolskih nekretnina te upise krštenih“⁵. U skladu s tim, zapise je Damir Viškanić podijelio u sedam poglavlja: *Inventar*, *Zakupni ugovori*, *Obračuni*, *Regule (propisi i odluke)*, *Matična knjiga*, *Oporuke* i *Razni drugi spisi* te ih unutar svakoga poglavlja složio kronološki. U Viškanićevu su izdanju najbrojniji zapisi na hrvatskome jeziku i glagoljičnome pismu.⁶ Pritom je samo jedan glagoljični zapis iz 15. st., i to u korpusu regula; glagoljični zapisi iz 16. st. najbrojniji su u korpusu zakupnih ugovora, obračuna i regula, a zapisi iz 17. st. najbrojniji su u korpusu matičnih knjiga krštenih dok su u ostalima znatno manje brojni. Dodajmo i zapažanje Nikole Žica temeljeno na zapisima do 1628. g. da je „u kvaderni sve pisano jednom rukom“ te da „ona ne predstavlja originalne listine i isprave, već su ovo prepisi, koji su prema mnogo starijim izvornicima sabrani u cjelinu i zapisani u ovoj kvaderni, dakako u Lovranu XVII. vijeka, i to poslije god. 1628.“⁷ Zapisi na talijanskome jeziku i latiničnome pismu datiraju od polovice 17. stoljeća, s time što je tek nekoliko zapisa iz 18. stoljeća.⁸ Ti su zapisi znatno malobrojniji u odnosu na glagoljične, a najbrojniji su u korpusu obračuna.

U vrijeme renesanse i ranoga baroka, kada je nastala većina glagoljskih tekstova lovranske *Kvaderne*, sjevernojadransko je hrvatsko područje još uvijek pod utjecajem srednjovjekovne kulture, što se, osim u književnom stvaralaštvu, uvelike ogleda i u jeziku. Hrvatski su pravni tekstovi u srednjem vijeku mahom pisani narodnim jezikom, ponajprije „jednostavnije strukturirane privatne isprave koje su pisali pisari za potrebe pučkih općinskih zajednica na glagoljaškom području“⁹. Kako navodi Boris Kuzmić, jezik kojim su

⁴ Viškanić, Damir, *Quaderna capituli Lovranensis/Kvaderna kapitula lovranskog*, Katedra Čakavskog sabora Opatija – Adamić, Lovran – Rijeka, 2002., str. 16.

⁵ Fučić, Branko, „Kvaderna kapitula lovranskoga“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, sv. 15, 1988., str. 27.

⁶ U: Viškanić, Damir, nav. dj., str. 303–304 nailazimo i na jedan zapis pisan hrvatskim jezikom i latiničnim pismom.

⁷ Žic, Nikola, „Glagolski zapisi iz Lovrana“, *Jadranski koledar*, 1936., str. 153.

⁸ Usp. Fučić, Branko, nav. dj., str. 27.

⁹ Damjanović, Stjepan, „Hrvatski srednjovjekovni tekstovi: tri pisma i tri jezika“, http://www.hrvatskiplus.org/index.php?option=com_content&view=article&id=867%3Ahrvatski-srednjovjekovni-tekstovi-tri-pisma-i-tri-jezika&catid=38%3AJezik-lingvistika&Itemid=72&limitstart=7, zadnja izmjena: 2. prosinca 2012., preuzeto: 3. travnja 2013.

pisani hrvatski srednjovjekovni pravni spomenici od 11. do konca 13. st. bio je čakavsko-crkvenoslavenski amalgam, od 14. do konca 15. st. to je čakavski i štokavski književnojezični izraz, a u 16. st. čakavski, štokavski, kajkavski i tronarječni (hibridni) književni jezik.¹⁰ U kroatistici je istraživanje jezika hrvatskih pravnih tekstova iz razdoblja od 13. do polovice 18. stoljeća prepoznato kao iznimno važan zadatak, i to „ne samo kao pojedinačan prinos nastajanju povijesne gramatike hrvatskoga jezika nego i zato što su pravni tekstovi odvajkada najvjernije zrcalili izvorno stanje hrvatskih idioma“,¹¹ imajući pritom, dakako, u vidu i književnojezičnu nadgradnju, odnosno stilizaciju po kojoj se jezik pisanih, osobito literarnih djela i razlikuje od organskoga idioma. U tome kontekstu valja promatrati i *Kvadernu kapitula lovranskoga*, još jedan vrijedan izvor u korpusu hrvatskih pravnih tekstova sa sjevernočakavskoga područja.

2. Rasprava

Lovranska je *Kvaderna* već prepoznata kao važno vrelo za filološka istraživanja jer „nudi mnoge relevantne podatke za povijesnu dijalektologiju, povijesnu gramatiku, paleografiju, onomastiku“. ¹² U nastavku ćemo se stoga ovoga rada tekstom *Kvaderna*, i to samo ispravama pisanim glagoljicom i hrvatskim jezikom, baviti upravo kao vrelom za jezikoslovna istraživanja. U svojoj smo analizi širu pozornost usmjerile na fonološke i morfološke značajke, dok je analiza sintaktičkih značajki usmjerena samo na izricanje posvojnosti.¹³ Na temelju provedene analize razmatrat ćemo pitanje organske osnove i književnojezične nadgradnje, odnosno književnojezične stilizacije, koja je obično „na svim jezičnim razinama više nepodudarna nego podudarna s dijakronijskom normom u organskim govorima na terenu na kojemu su tekstovi nastali“¹⁴ jer je rezultat pisanja školovanoga pojedinca. Premda jezik starih tekstova često „nije pouzdan kao dijalektološki predložak za dijakronijska proučavanja konkretnih organskih govora“¹⁵, postoje i izuzetci, kao što je npr. grobnička

---

¹⁰ Kuzmić, Boris, „Jezik hrvatskih pravnih tekstova“, u: Bičanić, Ante (gl. ur.), *Povijest hrvatskoga jezika. 2. knjiga: 16. stoljeće*, Croatica, Zagreb, 2011., str. 323.

¹¹ Kuzmić, Boris, „Jezik Veprinačkoga zakona“, *Fluminensia*, br. 1–2, 2001., str. 3.

¹² Sanković, Ivana, „Lovranska *glagolitica* i dosadašnja istraženost“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 1, 2010., str. 293.

¹³ Leksičku razinu ostavljamo za zasebnu analizu.

¹⁴ Lukežić, Iva, „Jezik grobničke brašćinske knjige (16. i 17. stoljeće) kao dijalektološki predložak“, u: Damjanović, Stjepan (ur.), *Drugi Hercigonjin zbornik*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2005., str. 223.

¹⁵ Na i. mj.

brašćinska knjiga sv. Marije Tupačke, za koju je Iva Lukežić utvrdila da „nudi valjane podatke za dijalektološko jezičnopovijesno usmjereno istraživanje konkretnoga organskoga grobničkoga govora“.¹⁶ Jezik lovranske *Kvaderne* zanima nas i u tome kontekstu. Budući da je već s obzirom na podrijetlo vrela očekivana i pretpostavljena pripadnost čakavskom korpusu, jezičnom se analizom želi utvrditi odražava li jezik *Kvaderne* značajke čakavštine područja na kojemu je nastala¹⁷ te u kojoj je mjeri u našem korpusu riječ o značajkama organskoga idioma, a u kojoj o književnojezičnoj nadgradnji, odnosno stilizaciji. Jezične ćemo značajke *Kvaderne* promatrati i u odnosu na druge prostorno i vremenski podudarne pravne tekstove te u odnosu na postojeće dijalektološke spoznaje o jeziku lovranske i okolne čakavštine. Analiza je ograničena samo na odabrane jezične značajke, temeljem kojih je moguće dobiti podatke relevantne za odgovor na prethodno postavljena pitanja.

2. 1. *Fonološke značajke*

Među općečakavskim značajkama najvišega stupnja razlikovnosti u *Kvaderni* je ovjerena frekventna uporaba zamjenice *ča* (npr. 23, 43, 61, 169).¹⁸ Zamjenica *ča* potvrđuje je čakavske tendencije jake vokalnosti,¹⁹ ovjerene u *Kvaderni* i u sljedećim primjerima: npr. *maše* 27, *va* 45, *vazet* 47, *ta* 51, *vaveki* 101, *kade* 171, I jd. osobne zamjenice za 1. lice *manu* 105.

Rezultat je čakavske jake vokalnosti i realizacija popratnoga samoglasnika uz slogotvorno /r̩/. U *Kvaderni* su u tekstovima iz svih razdoblja, a frekventnije u starijima, ovjereni brojni primjeri u kojima je slogotvorno /r̩/ neizmijenjeno (npr. *drže* 35, *trsa* 43, *držat* 45, *prvi* 169, *Gržanić* 175, *vrt* 241), kako je i u *Veprinačkom zakonu* (1507.),²⁰ pravnome tekstu s početka 16. st. koji s *Kvadernom* povezuje pripadnost istomu jezičnomu i bliskomu geografskomu prostoru. No, istovremeno su, pa i u istim dokumentima,²¹ a frekventnije u tekstovima

¹⁶ Isto, str. 245.

¹⁷ Prema recentnoj dijalektološkoj literaturi govori Lovrana i Lovranštine pripadaju sjeveroistočnome istarskom poddijalektu čakavskoga ekavskog dijalekta (Vranić, Silvana, *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2005., str. 325–334), odnosno sjevernočakavskome dijalektu (Lisac, Josip, *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2009., str. 73). Prema tradicionalnome dijalektološkom nazivlju ti se govori nazivaju i liburnijskima.

¹⁸ Svi se primjeri u radu navode prema Viškanićevoj transliteraciji, a broj uz primjer označava stranicu njegova izdanja (Viškanić, Damir, nav. dj.) s koje je preuzet.

¹⁹ Usp. Moguš, Milan, *Čakavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1977., str. 20–21.

²⁰ Kuzmić, Boris, „Jezik Veprinačkoga zakona“, str. 5.

²¹ Usp. npr. Viškanić, Damir, nav. dj., str. 69–70, 105.

iz 17. st., ovjereni i primjeri sa sekvencijom *er*²² (npr. *overšil* 43, *smerti* 45, *vert* 47, *Keršanac* 175, *uderžal* 237, *potverdivši* 243, *kersti* 247).²³ Pitanje za daljnja istraživanja statusa slogotvornoga /r/ jest radi li se u *Kvaderni* o pisarskoj maniri ili o bilježenju izgovora pisara te odražava li koja od tih dviju realizacija onodobno stanje u lovranskoj čakavštini. Umjesto odgovora koji zahtijeva šire jezičnopovijesno istraživanje podsjetimo na prostorno, jezično i dijelom kronološki *Kvaderni* blizak *Mošćenički zakon* (1637.), za koji je Ante Šepić utvrdio sustavnu realizaciju slogotvornoga /r/ s popratnim samoglasnikom /e/ te napomenuo da se ono (rad je iz 1957., op. aut.) ne čuje u svoj Liburniji, „ali u Mošćenicama, Lovranu i u mojem rodnom mjestu Voloskom to *er* postoji, ali se čuje tek iz usta najstarijih domorodaca. Zabilježio sam ove primjere: *kerv*, *perst*, *pervi*, *serca* – ali i to nestaje“.²⁴ Prema tomu bi i tekst *Kvaderni* mogao biti izvorom za utvrđivanje kronologije razvoja i mijena slogotvornoga /r/ u razdoblju 15. – 17. st. te još jedna potvrda njegove devokalizacije, odnosno uporabe u lovranskoj čakavštini s popratnim vokalom *e*, što se poslije izgubilo.²⁵ Budući da je to u suprotnosti s lingvističkom zakonitošću o nepovrativosti jezičnih mijena, u vidu valja imati i mogućnost da je u *Kvaderni* u pitanju utjecaj zapisivača ili pisarska manira,²⁶ ali i činjenicu da je popratni vokal uz slogotvorno /r/ dobro zasvjedočen u čakavskome književnom jeziku.²⁷

Kada je riječ o prijedlogu *va* (< *və*) kao rezultatu jake vokalnosti (npr. *va* to 45, *va* vsako 43, *va* ime 109, *va* sako 113, *va* nu 167, *va* sekrestie 233), valja istaknuti da je ovjeren znatno rjeđe no *v* (npr.

²² Prema suvremenoj dijalektološkoj literaturi takva je realizacija svojstvena nekim čakavskim govorima, ali ne i liburnijskim (usp. Lisac, Josip, nav. dj.). O slogotvornome /r/ u čakavskome narječju više v. i u: Mogaš, Milan, nav. dj., str. 30–34.

²³ Takva je realizacija ovjereni i u prijepisu *Veprinačkoga zakona* iz druge polovice 18. stoljeća, za razliku od onoga s početka 16. stoljeća. Usp. Kuzmić, Boris, „Jezik Veprinačkoga zakona“, str. 18. Autor postavlja pitanje bilježi li prepisivač pritom govornu realizaciju ili je njegov dosljedan zapis sekvencije *er* rezultat pisarske manire.

²⁴ Šepić, Ante, „Zakon kaštela Mošćenica“, *Rad JAZU*, knj. 315, 1957., str. 269.

²⁵ Osim u spomenutom Šepićevu radu, u literaturi ne nalazimo potvrda o devokaliziranome slogotvornom /r/ u lovranskim ili susjednim čakavskim govorima u 20. st., usp. npr. Lukežić, Iva, *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*, Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskoga sabora Grobnišćine, Rijeka, 2012., str. 173–174.

²⁶ Na sličnu nedoumicu pri analizi grobničke brašćinske knjige sv. Marije Tupačke (1539. – 1623.) upozorava Iva Lukežić te otklanja mogućnost da je u vrijeme nastanka toga dokumenta slogotvorno /r/ u grobničkome govoru imalo refleksi *er* (usp. Lukežić, Iva, „Relativna kronologija fonoloških mijena i izmjena u grobničkome govoru“, *Grobnički zbornik*, sv. 7, 2005., str. 241–242).

²⁷ Usp. Kapetanović, Amir, nav. dj., str. 90; Vigato, Ivica, „Čakavski hrvatski književni jezik u 17. i 18. stoljeću“, u: Bičanić, Ante (gl. ur.), *Povijest hrvatskoga jezika. 3. knjiga: 17. i 18. stoljeće*, Croatica, Zagreb, 2013., str. 271.

v grade 23, v crekve 25, v Lovrane 25, v Opriće 33, v Drage 35, v sekrestare 45, v noi 57, v hiši 65, v teh 67, v ime 87, v meste 241, v penu 243). Ovjerene su i dublete, npr. *va* ime 109 : v ime 87. Distribucija tih ostvaraja nije ovisna o početnome fonemu riječi kojoj prethode, kako je i npr. u *Mošćeničkome zakonu*,²⁸ dok u suvremenim sjevernočakavskim govorima jest, pa se ondje prijedlog *v* obično realizira ispred vokala i nekih sonanata.²⁹

Spomenimo ujedno i da se inicijalna skupina *vəs-* nakon redukcije poluglasa gotovo sustavno realizira u nemetateziranu i nereduciranu slijedu *vs-* (npr. *vsi* 23, *vsako* 43, *vsaku* 27, *vsaka* 101, *vsaki* 235), uz rijetke potvrde redukcije (*sega* 67, *sako* 113), kako je u *Veprinačkome zakonu*,³⁰ ali ne i u *Mošćeničkome*³¹ te u suvremenim lovranskim govorima u kojima je ono reducirano (*saki*, *se*).³² Dodajmo da su ovjereni i drugi primjeri u kojima inicijalno /v/ ispred šumnika i sonanata nije reducirano (npr. *vloživši* 111, *vzet* 111), što odstupa od realizacije u suvremenim lovranskim govorima, a ovjerena je redukcija sonanta /v/ u skupinama sa sonantom /r/ ili slogotvornim /ʀ/ (npr. *storeno* 97, 103) sukladna lovranskim govorima.³³ S obzirom na to da govore na liburnijskome području karakterizira upravo redukcija sonanta /v/ ispred šumnika i sonanata, ovjerena i u tekstovima s početka 16. st., pretežite realizacije u *Kvaderni* promatramo kao elemente čuvanja književnojezične tradicije, a primjere s provedenom redukcijom inicijalnoga /v/ značajkom organskoga sustava.

Dosljedan ekavski odraz starohrvatskoga glasa *jat* u leksičkim korijenskim, tvorbenim i gramatičkim morfemima svojstven je unutar hrvatskoga jezika samo čakavskim govorima i ključna je razlučnica za utvrđivanje pripadnosti čakavskomu ekavskome dijalektu, a osobito je dosljedna značajka njegova sje-veroistočnoga istarskog poddijalekta, odnosno tzv. liburnijske čakavštine kojoj pripada i lovranska.³⁴ U *Kvaderni* je na mjestu *jata* ovjeren samoglasnik /e/: u leksičkim korijenskim morfemima (npr. *svećnica* 25, *del* 27, *leto* 29, *snega* 29, *Reke* 29, *delo* 41, *vreme* 45, *svedoki* 97, *mere* 61, *meseca* 103, *večno* 109, *tela* 169, *mesto* 233, *zapovedi* 243), u tvorbenim morfemima (npr. *ovde* 25, *nedelu* 27, *vane* 29, *kade* 57, *onde* 181) i u gramatičkim morfemima (npr. DL jd. imenica ž. r.: *matere* 257, *kume* 259; po

²⁸ Šepić, Ante, nav. dj., str. 267.

²⁹ U *Kvaderni* nalazimo i potvrdu prijedloga *u* (npr. u *grade* 85).

³⁰ Kuzmić, Boris, „Jezik Veprinačkog zakona“, str. 13.

³¹ Šepić, Ante, nav. dj., str. 270.

³² Vranić, Silvana., nav. dj., str. 330.

³³ Usp. isto, str. 256–257.

³⁴ Usp. isto, str. 323.

svećnice 23, na *kuntrade* 27, na *Lokve* 33, v *Drage* 33, v *kuće* 109; L jd. imenica m. i s. r.: v *grade* 39, v *kapitule* 25, v *Lovrane* 103, va to *vreme* 109; L mn. imenica m. i s. r.: *vinogradeh* 67; *pristojanjeh* 105, *vrateh* 241, *kapituleh* 243; G mn. zamjениčko-pridjevske deklinacije: od *keh* 29, *imenovaneh* 101, s *teh* 169; L mn. zamjениčko-pridjevske deklinacije: *lovranskeh* 105, na *keh* 115, na *isteh* 243, v *stareh* 245; I mn. zamjениčko-pridjevske deklinacije: z *drugemi* 93, *rečenemi* 111, z *vsemi* 237; u komparativu: *starei* 25, 235). No, ima i potvrda za ikavski odraz jata. U odnosu na gotovo dosljedne ekavske odraze *jata* u leksičkim morfemima (iznimku nalazimo samo u više puta ovjerenu prezimenu *Cipidlaka* 173, što upućuje na ikavsko podrijetlo osobe, te jedanput u imenu *Stipan* 257), uz navedene ekavske ikavski su odrazi ovjereni u manjoj mjeri u tvorbenim morfemima (npr. *poli* 45, *ondi* 105) dok su u gramatičkim morfemima češći (npr. L jd. ž. r.: v *brajdi*, v *kuntradi* 235; L mn. m. r. *mandatih* 237), i to osobito zamjениčko-pridjevske deklinacije (npr. I jd. m. i s. r. *večnim* 51, *vsakim dobrim* 61, s *tim* 67; D mn. *rečenim* popom 27; G mn. *svetih* 31, *imenovanih* 95, *rečenih* 115; I mn. sa *vsimi* 25, više *pisanimi* 53, z *ostalimi* 55, *rečenimi* 103), što za I jd. m. i s. r. i D mn. svih triju rodova zamjениčko-pridjevske deklinacije bilježi i suvremeni dijalektološki opis sjeveroistočnih istarskih govora čakavskoga ekavskog dijalekta.³⁵ U vidu valja imati i mogućnost da zastupljeni ikavizmi u *Kvaderni* upućuju na govornu pripadnost pisara čakavskomu ikavskom ili ikavsko-ekavskom području, koja je mjestimice nadvladavala nastojanja u bilježenju *jata* sukladno realizaciji u lovranskome području.

Govorima je s toga područja svojstvena dvojnost zamjene prednjega nazala /ɛ/ samoglasnikom /e/ iza nepalatala, a samoglasnikom /a/ iza palatala. U suvremenim je lovranskim govorima to ovjereno samo u primjeru *zajik*,³⁶ koji primjer u *Kvaderni* nije ovjeren. Ovjereni su, međutim, primjeri za /e/: *prieše* 163, *prieh* 171, *prijet* 243, koji su u tome sustavu regularni.

Stražnji nazal /q/ i slogotvorno /ɲ/ u tim su govorima zamijenjeni dosljedno u svim kategorijama samoglasnikom /u/,³⁷ što je ovjereno i u *Kvaderni* (npr. *muži* 95, *ruku* 65, A jd. *hišu* 167; *dužan* 181). No, u *Kvaderni* je ovjereno i nekoliko primjera s očuvanim slogotvornim /ɲ/: *dlžni* 27, *jabl̩k* 85, 89 (u tekstovima iz druge polovice 16. st.). U *Mošćeničkome zakonu* sustavno je /u/, uz Šepićevu napomenu o redovitoj pojavi slogotvornoga /ɲ/ u sjevernih čakavaca do polovice 16.

³⁵ Usp. isto, str. 58–59.

³⁶ Usp. isto, str. 178.

³⁷ Usp. isto, str. 328.

st. te u nekim krčkim govorima,³⁸ dok je u *Veprinačkome zakonu* ono sustavno neizmijenjeno, što prema Borisu Kuzmiću relativizira tvrdnje da se u 15. i 16. st. više nije izgovaralo.³⁹ Primjeri ovjereni u *Kvaderni* potvrđuju njegovu vokalizaciju, a nekoliko primjera s očuvanim neizmijenjenim slogotvornim /l/ trag su prethodne jezične faze očuvan u zapisima dvojice notara (Mikula Komar i Marko Kremac) pri čemu ne treba zanemariti ni utjecaj glagoljaške tradicije, ali ni moguću pripadnost notara govorima u kojima je ono očuvano.

U *Kvaderni* su ovjereni kontrahirani oblici zamjenice *kyi, kaja, koje* (npr. *ka* 23, *ki*, 25, *ku* 25, *keh* 29, *ki* 51). Ovjerena je i redukcija samoglasnika na kraju riječi u infinitivu glagola (npr. *imet* 257) i glagolskom prilogu sadašnjem (npr. *prosec* 49), o čemu će još biti riječi. Ističemo i promjenu /o/ > /u/ među posuđenicama (*kuntrada, kunfin, kundicion*), također ovjerenu i u drugim čakavskim pravnim tekstovima.⁴⁰

Značajka je govora sjevernočakavskoga areala jedinstven prijedlog *z* dobiven iz ishodišnih prijedloga *izb* i *sb*, koji se ovisno o fonološkome okružju mijenja u neku od varijanata, što je dijelom potvrđeno i u *Kvaderni* (npr. *z mašami* 29, *s patom* 47, *z ostalimi* 57, *z rečenim* 75, *š nim* 79, *z volu* 95, *s posesom* 99, *z drugimi* 171, *z devicu* 271 's'; *z Reke* 29 'iz'). Suvremena dijalektološka literatura bilježi u lovranskim govorima i očuvan reliktni prijedlog *vi* ili *zi*,⁴¹ a potvrde nalazimo i u *Kvaderni*: *zibrat* 233, *zibrali* 233, *zibran* 233.

Izdvojimo još neke fonološke značajke ovjerene u *Kvaderni* te svojstvene i drugim čakavskim pravnim tekstovima toga doba i čakavštini toga područja. Rezultat jotacije prasl. /*d'/ je /j/ (npr. *meja* 33, *nahaja* 63, *meju* 163, *mlaji* 235). Rezultat jotacije /*t'/ je /ć/ (npr. *svećnice* 23, *plaća* 29, *kuće* 163). Sustavan je šćakavizam (npr. *braščine* 23, *ošće* 31, *prihodišće* 235). Dočetno je /l/ dosljedno neizmijenjeno (*del* 27, *platil* 33, *pustil* 35, *bil* 163, *pasal* 235).

Ovjereni su primjeri s provedenom (npr. *svedoci* 41, *redovnici* 45, 113, 237) i neprovedenom sibilizacijom (npr. *redovniki* 39, 51, 109, *svedoki* 53, 107, 171), pa i u istom dokumentu (npr. *redovnici – redovniki* 47), s time što ipak češće izostaje. Sustavno je provedena u imperativu glagola *moći*: *mozi* 39, *mozite* 57. U drugim je čakavskim pravnim i književnim tekstovima 16. st. očuvana, ali nedosljedno.⁴² U

³⁸ Šepić, Ante, nav. dj., str. 268–269.

³⁹ Kuzmić, Boris, „Jezik Veprinačkoga zakona“, str. 6.

⁴⁰ Šepić, Ante, nav. dj., str. 268; Kuzmić, Boris, „Jezik hrvatskih pravnih tekstova“, str. 336.

⁴¹ Usp. Vranić, Silvana, nav. dj., str. 272.

⁴² Usp. Kuzmić, Boris, „Jezik hrvatskih pravnih tekstova“, str. 336; Kapetanović, Amir, nav. dj., str. 92.

suvremenim čakavskim govorima toga prostora sibilizacija izostaje.⁴³

Kako nam je u jezikoslovnim istraživanjima podatak i ono čega nema, osvrnimo se, uz već spomenute značajke, i na pitanje čakavizma. Dijalektološka literatura lovranske govore ubraja u čakavske (s prvim tipom čakavizma: /č/, /ž/, /š/ > /c/, /z/, /s/).⁴⁴ Istraživanja Poljaka M. Mačekoga te Šepićeva istraživanja *Mošćeničkoga zakona* i drugih pravnih tekstova s liburnijskoga područja datiraju je u 17. stoljeće, dok je većina hrvatskih dijalektologa datira već u 15. stoljeće.⁴⁵ Potvrda za tu promjenu u *Kvaderni* ne nalazimo. Literatura za lovransku čakavštinu bilježi i fonetsku zamjenu dočetnoga /m/ > /n/, pojavu svojstvenu gotovo svim čakavskim i mnogim nečakavskim govorima uz jadransku obalu.⁴⁶ U glavnini je čakavskih tekstova 15. i 16. st. dočetno /m/ neizmijenjeno, a u 17. st. pojava prijelaza dočetnoga /m/ > /n/ javlja se sporadično.⁴⁷ U lovranskoj *Kvaderni* ta pojava nije ovjerena (npr. 16. st. *nam* 25, *njim* 31, *večnim* 39; 17. st. *z vremenom* 99, *rečenom* 107).⁴⁸

2. 2. Morfološke značajke

Među morfološkim značajkama ponajprije izdvajamo neke od oblika u deklinaciji imenica.

Tako su, primjerice, u lovranskoj *Kvaderni* ovjereni primjeri koji potvrđuju starojezično stanje u G jd., NA(V) mn. imenica ž. r. s nastavkom *-e* u osnova s palatalnim dočetkom te *-i* u osnova s nepalatalnim dočetkom: npr. G jd. *Marie* 23, *maše* 29, *kuće* 163, *hiše* 163 : G jd. *ogradi* 27, *Mikuli* 29, *glavi* 37, *ruki* 81, *uliki* 171; N mn. *uliki* 33; A mn. *ruki* 41. No, ovjerene su i nedosljednosti pa su uz dubletne ostvaraje (npr. *z jedne strani* : *z druge strane* 99, od *Reki* 269 : od *Reke* 277) ovjereni i primjeri s nastavkom *-e* na nepalatalnim osnovama (npr. G jd. *z Reke* 29, *s kuntrade* 235, *živine* 165, *jame* 241; N mn. *libre* 29, *mise* 237), ali i u imenica s dočetkom osnove na /c/ (npr. A mn. *za ovce* 165). Za suvremene je govore Lovranštine Silvana Vranić utvrdila da je u G jd. i NAV mn. imenica ž. r. prevladao nekadašnji alomorf nepalatalne deklinacije *-i*, s iznimkom za imenice s

⁴³ Usp. Vranić, Silvana, nav. dj., str. 309–316; Lisac, Josip, nav. dj., str. 76.

⁴⁴ Moguš, Milan, nav. dj., str. 70; Lisac, Josip, nav. dj., str. 76.

⁴⁵ Šepić, Ante, nav. dj., str. 270–272; Moguš, Milan, nav. dj., str. 66–79.

⁴⁶ Usp. Moguš, Milan, nav. dj., str. 79–82.

⁴⁷ Usp. Kapetanović, Amir, nav. dj., str. 92; Vigato, Ivica, nav. dj., str. 271.

⁴⁸ Ovjerena je međutim, kako utvrđuju Igor Eterović i Ivana Eterović, u jednoj od devet lovranskih oporuka iz druge polovice 18. st. (usp. Eterović, Igor – Eterović, Ivana, „Devet lovranskih oporuka iz druge polovice 18. stoljeća: povijesna i jezična analiza“, *Histria: Godišnjak Istarskoga povijesnog društva*, br. 3, 2013., str. 74).

dočetkom osnove na /c/ i /j/ u govorima Lovrana i Lovranske Drage, ali nedosljedno.⁴⁹ U *Mošćeničkome zakonu* Ante Šepić registrira uglavnom starojezično stanje, a za suvremene mošćeničke govore također prevladavanje nastavka nepalatalnih osnova.⁵⁰ Premda je za konačne zaključke potrebno raspolagati širim korpusom primjera te provesti šire istraživanje, moguće je pretpostaviti da i *Kvaderna* uz ovjereno starojezično stanje, održano samo u sjeverozapadnim čakavskim govorima,⁵¹ odražava proces utrnuća starojezične distribucije nastavaka. S obzirom na to da je u lovranskim govorima prevladao nekadašnji alomorf nepalatalne deklinacije *-i*, s iznimkom imenica s dočetkom osnove na /c/ i /j/, ali nedosljedno, moguće je da odstupanja iz *Kvaderna* odražavaju govornu pripadnost pisara nekom drugom čakavskom govoru (npr. creskim, riječkome, trsatsko-bakarskim).

U G mn. imenica ovjereni su nastavci *-ø* i *-i*, i to u imenica ž. r.: *-ø* (npr. *mis* 29, *maš* 31, *ulik* 49, *brajd* 115, *glav* 165); u imenica m. i s. r.: *-ø* (npr. *let* 33, *kostan* 55) i rijetko *-i* (npr. *redovniki* 91). Ante Šepić u *Mošćeničkome zakonu* također bilježi oba nastavka.⁵² I u suvremenome idiomu Lovrana supostoje *-ø* i *-i* u G mn. m. i s. r. uz pretežitost ništičnoga nastavka u brojevnim i količinskim svezama,⁵³ što je potvrđeno i u *Kvaderni*.

Pozornost valja posvetiti i nastavku I jd. ž. r. imenica i imeničkih riječi. U *Kvaderni* je sustavno u I jd. ž. r.⁵⁴ imenica ovjeren nastavak *-u*: *meju sobu* 43, *moju ruku* 53, *meju ogradu* 63, *z volju* 95, *svoju vlastitu prvicu* 97, *s zemlju* 99, *meju ženu* 103, *svoju ruku* 109, *z manu* 181. Isto je i u *Mošćeničkome zakonu*, ali uz *-u* uobičajeniji je *-um (-un)*.⁵⁵ U suvremenim je lovranskim govorima u I jd. ž. r. mlađi nastavak *-un*,⁵⁶ pa lovranska *Kvaderna* potvrđuje uporabu starojezičnoga nastavka *-u* i u 17. st. te da je nastavak s naveskom pojava mlađa od 17. st., što potvrđuju još neki pravni tekstovi sa sjevernočakavskoga područja.⁵⁷ Za ovu je kategoriju vrlo vjerojatno da je *Kvaderna* valjan izvor za utvrđivanje kronologije razvoja nastavka *-un* u lovranskim govorima te

⁴⁹ Vranić, Silvana, nav. dj., str. 291. Usp. i Vranić, Silvana – Nežić, Ivana, „Govori Lovranščine u dosadašnjoj dijalektološkoj literaturi“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 1, 2010., str. 307.

⁵⁰ Šepić, Ante, nav. dj., str. 275.

⁵¹ Usp. Lukežić, Iva, „Jezik grobničke brašćinske knjige (16. i 17. stoljeće) kao dijalektološki predložak“, str. 227.

⁵² Šepić, Ante, nav. dj., str. 275.

⁵³ Vranić, Silvana, nav. dj., str. 305.

⁵⁴ O razvoju nastavka I jd. imenica ž. r. usp. Lukežić, Iva, „Jezik grobničke brašćinske knjige (16. i 17. stoljeće) kao dijalektološki predložak“, str. 240–241.

⁵⁵ Šepić, Ante, nav. dj., str. 275–276.

⁵⁶ Vranić, Silvana, nav. dj., str. 300.

⁵⁷ Usp. Lukežić, Iva, „Jezik grobničke brašćinske knjige (16. i 17. stoljeće) kao dijalektološki predložak“, str. 240–241; Kuzmić, Boris, „Jezik Veprinačkoga zakona“, str. 14.

je još jedna potvrda da je starojezični nastavak *-u* na sjevernočakavskom području bio raširen i tijekom 17. stoljeća.

U DLI množine nastavci su očekivano neujednačeni: D mn. m. r.: *-om* (*redovnikom* 51, *sinom* 51, *popom* 55); L mn. m. i s. r.: *-eh* (na *isteh kapituleh* 243, v *teh vinogradeh* 67; v *pristojanjeh lovranskeh* 105); L mn. ž. r.: *-ah* (*notah, publikah, autentikah* 117); I mn. m. i s. r.: *-i* (z *ostalimi kunfini* 55, s *timi redovniki* 69, s *kanoniki* 233; *stabli* 99); I mn. ž. r.: *-ami* (z *mašami* 29, *brajdami* 241, *meju nami* 239). Takve su realizacije ovjerene i u *Mošćeničkom* te *Veprinačkom* zakonu.⁵⁸ Komentar zaslužuje nastavak D mn. m. i s. r. U suvremenim lovranskim govorima u tome padežu supostoje nastavci *-on*, koji je fonetski neizmijenjen ovjeren u *Kvaderni*, te *-un* preuzet iz I jd. ž. r. ili dobiven zatvaranjem /o/ do /u/,⁵⁹ pa kao i u slučaju I jd. *Kvaderna* svjedoči da je riječ o pojavi mlađoj od 17. stoljeća.

U L jd. imenica m. i s. r. uz pretežit nastavak *-e* (< *ê*) ovjereno je i nekoliko primjera s mlađim nastavkom *-u* (*tegu* 105, *Lovranu* 241; *mestu* 241), a ističemo i sustavno realiziranu kratku množinu u N mn. imenica m. r., npr. *popi* 23, *redi* 113, *kumi* 253.

Za zamjeničko-pridjevsku deklinaciju ističemo da nije dosljedno provedeno ujednačavanje na palatalni alomorf *-ega* u G jd., a *-emu* u D jd. m. i s. r. neovisno o palatalnosti/nepalatalnosti osnove, karakteristično za liburnijske govore, a ovjereno i u *Mošćeničkom* zakonu.⁶⁰ Izdvajamo dubletne ostvaraje u G jd. m. i s. r.:

-oga: lovranskoga 23, *rečenoga* 23, *svetoga* 169, *ovoga* 233;

-ega: tega 233, *lovranskega* 39, *ovega* 67, *novoga* 233,

uz napomenu da su primjeri na *-oga* češći i možemo ih pripisati književnojezičnim značajkama.

Među specifičnim oblicima zamjenica ističemo stariji lik pokazne zamjenice m. r. *ta* 'taj', sustavno u *Kvaderni* očuvan bez naveska *j*, kako je i u brojnim drugim čakavskim pravnim tekstovima, pa i u *Veprinačkom* zakonu s početka 16. stoljeća.⁶¹

Među glagolima podsjećamo na već spomenute vrlo frekventne infinitive s okrnjenim dočetakom *-t* (*opevat* 23, *služit* 25, *dat* 37, *pustit* 39, *zgubit* 41, *mešat* 99, *imet* 237, *govorit* 243), svojstvene sjevernočakavskim govorima⁶² te drugim čakavskim pravnim

⁵⁸ Šepić, Ante, nav. dj., str. 275–276; Kuzmić, Boris, „Jezik Veprinačkoga zakona“, str. 13.

⁵⁹ Vranić, Silvana, nav. dj., str. 312.

⁶⁰ Usp. Šepić, Ante, nav. dj., str. 277.

⁶¹ Usp. Kuzmić, Boris, „Jezik Veprinačkoga zakona“, str. 15; Kuzmić, Boris, „Jezik hrvatskih pravnih tekstova“, str. 341.

⁶² Lisac, Josip, nav. dj., str. 82.

tekstovima iz istoga razdoblja,⁶³ ali i znatno malobrojnije, a zastupljenije u starijim tekstovima, često dubletne i na istim stranicama, potvrde punih infinitiva (npr. *služiti* 23, *davati* 85, *splatevati* 167) kao književnojezičnu značajku. Ističemo i vrlo frekventne aoriste (npr. *daše* 39, *zapisah* 75, *zgovoriše se* 75, *zručiše* 97, *napisah* 117, *dasmo* 239, *be* 255), kao još jednu, uz dobro očuvane imperfekte, zajedničku književnojezičnu značajku čakavskih pravnih tekstova⁶⁴ i općenito čakavskoga književnog jezika u 16. i 17. stoljeću,⁶⁵ za razliku od čakavskih organskih sustava.⁶⁶

Utvrđene fonološke i morfološke značajke u velikoj mjeri potvrđuju jezičnu pripadnost lovranske *Kvaderne* sjevernočakavskom ekavskom prostoru, odnosno liburnijskoj čakavštini te korpusu drugih vremenski i prostorno bliskih čakavskih pravnih tekstova, a ovjerena odstupanja vjerojatno upućuju na drukčije podrijetlo zapisivača/prepisivača ili na književnojezičnu stilizaciju.

2. 3. Iz sintakse: kategorija posvojnosti

Zaključci analize fonoloških i morfoloških značajki nedvojbeno potvrđuju pripadnost *Kvaderne* liburnijskoj čakavštini te korpusu sjevernočakavskih pravnih tekstova pisanih čakavskim književnim jezikom. S druge strane, rubni i ne cjeloviti opisi sintakse govora *Lovranščine* u dijalektološkoj literaturi⁶⁷ te nedovoljno istražena povijest hrvatske sintakse, ponajprije nedostatne sustavne analize sintakse različitih književnojezičnih tipova, ograničavajući su za ostvarenje jednoga od ciljeva ovoga rada: utvrđivanje odražava li jezik *Kvaderne* značajke čakavštine područja na kojemu je nastala te u kojoj je mjeri u ovome korpusu riječ o značajkama organskoga idioma, dakle lovranske čakavštine, a u kojoj o književnojezičnoj nadgradnji, odnosno stilizaciji. Dosadašnje analize jezika *Kvaderne* govore u prilog činjenici da osnovicu nesumnjivo čini lovranski govor(i) vremena iz kojih datiraju sami tekstovi, no nedvojbeno je da je, s obzirom na prirodu tekstova i status njihovih autora (zapisivača) u ranonovovjekovnim kaptolima, on književno stiliziran.⁶⁸

⁶³ Šepić, Ante, nav. dj., str. 268; Kuzmić, Boris, „Jezik hrvatskih pravnih tekstova“, str. 336.

⁶⁴ Usp. Kuzmić, Boris, „Jezik hrvatskih pravnih tekstova“, str. 341.

⁶⁵ Usp. Kapetanović, Amir, nav. dj., str. 102; Vigato, Ivica, nav. dj., str. 281.

⁶⁶ Lisac, Josip, nav. dj., str. 27, 82.

⁶⁷ Usp. Vranić, Silvana – Nežić, Ivana, nav. dj., str. 301. Vrijedan prinos metodologiji istraživanja dijalektalne sintakse dan je u radu Stolac, Diana – Holjevac, Sanja, „Metodološka načela za proučavanje dijalekatske sintakse“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, sv. 12, 2003., str. 137–149.

⁶⁸ Poznato je da kapituli vrlo rano postaju organi sudstva, odnosno mjesta gdje se pišu pravno

Ipak, kako bismo i na sintaktičkoj razini⁶⁹ mogli uključiti dijakronijski aspekt, središte je naše analize jezična kategorija za koju u suvremenoj hrvatskoj literaturi postoje relevantni povijesnojezični podatci – posvojnost.⁷⁰ Riječ je o pojmovnoj kategoriji koja se u različitim jezicima različito ostvaruje, a „označava odnos koji se uspostavlja između onoga koji nešto posjeduje i onoga što je posjedovano“.⁷¹ Konkretno, promatrat će se leksičko-gramatički pokazatelji posvojnosti u atributnim konstrukcijama (koje podrazumijevaju spojeve riječi s posvojnim zamjenicama, posvojnim pridjevima te imeničkim, ponajprije genitivnim oblicima). Također, u navedenim će se konstrukcijama analizirati i mjesto atributa u odnosu na glavu sintagme.

U vezi se s promatranom sintaktičkom značajkom, odnosno najčešćim sredstvima izricanja posvojnosti, pokazalo, sukladno hrvatskoj književnojezičnoj tradiciji, supostojanje dvaju osnovnih modela: izricanje besprijedložnim i prijedložnim genitivom imenica, odnosno ličnih zamjenica te izricanje posvojnim/odnosnim pridjevima⁷² i posvojnim zamjenicama.

Izricanje je pripadanja genitivnim konstrukcijama, bilo imenica, bilo zamjenica, potvrđeno u hrvatskom književnom jeziku od njegovih najstarijih zapisa, da bi „u razdoblju do konačnoga prevladavanja posvojnih zamjenica za 3. lice /.../ (a govorimo o sredini 18. st., op. aut.) započelo (je) i ubrzano razgrađivanje sustava nekongruentnih atributa“⁷³.

U analiziranom se korpusu neživu posjedovatelj⁷⁴ najčešće izriče besprijedložnim genitivnim konstrukcijama (npr. *kus vinograda 27*;

---

valjane isprave (darovnice, oporuke, kupoprodajni ugovori itd.). Jednako su tako i pisci *Kvaderne*, „koje se može uvjetno podijeliti, ovisno o tome kako se oslovljavaju, na službene – pisac (u značenju notar), nodar, nodar očit, i kanceler te neslužbene – žakan, pop, kanonik, plovani ili jednostavno ‘...ja ki to (za)pisah’“ (Viškanić, Damir, nav. dj., str. 322) bili učeni članovi lovranskoga kaptola, koji je bio onodobni jamac kredibiliteta, odnosno javne vjere.

⁶⁹ Sintaksa je lovranske *Kvaderne* bila temom izlaganja Ane Kovačević i Lucije Turkalj „Zapažanja o sintaksi *Kvaderne kapitula lovranskoga*“ održanog na znanstvenom skupu „Lovran u riječi, riječ u Lovranu“ u travnju 2013. godine u Lovranu.

⁷⁰ Hudeček, Lana, *Izricanje posvojnosti u hrvatskome jeziku do polovice 19. stoljeća*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2006.

⁷¹ Mićanović, Krešimir, „Posvojnost“, *Suvremena lingvistika*, br. 51–52, 2001., str. 173.

⁷² „Posvojnost se može izricati i pridjevima koji nisu posvojni (u skladu s tradicionalnim gramatičkim nazivljem) nego odnosni kada takvi pridjevi označuju da što pripada etnosu, ljudskom mnoštvu (turska vojska), pa čak i posve individualiziranomu posjedovatelju kao u primjerima Božje zapovjedi, Božje stado...“ (Hudeček, Lana, nav. dj., str. 24).

⁷³ Isto, str. 243.

⁷⁴ Terminologiju u vezi s izricanjem posvojnosti preuzeli smo od Lane Hudeček (nav. dj., str. 11–12) pa nam *posjedovatelj* označava subjekt posvojnosti (*posesor*), a za objekt posvojnosti (*posesum*) rabimo termin *posjedovanik*.

brajd trsa 43; *jedan spud vina* 63; *na lice Zemle* 75; *v ime verta i zemle* 79; *za ovce crekve* 165; *livel hiže* 171), dok je genitiv s prijedlogom *od* u značenju pripadanja nerijetko tek stilska varijanta besprijedložnom izrazu (npr. *let od roistva negova* 97 : *let roistva negva* 103), odnosno sredstvo za iskazivanje i podrijetla (npr. *stabli ulik, trsja, smokava* 99 : *fabriki (...) kako od trsa, tako od ulik tako smokvi* 107, ali *stablo kostanevo* 111; *rečenim popom od Lovrana* 27; *Petar Tučić i Lovreč Belčić oba od Lovrana* 73, 87; *vsi od Lovrana svedoki* 97; *zručiše Martinu Mariću od Veprinca* 97; *Ivan Ciler od Goric* 257; *kuma Katarina Milošćevica od Reki* 269).⁷⁵

I analiza jezika lovranskih oporuka iz druge polovice 18. stoljeća⁷⁶ također svjedoči o sporadičnoj uporabi navedene konstrukcije u značenju pripadanja (npr. *va portu od Ike; uficij od kančilerije*).

U spomenutoj analizi *Veprinačkoga zakona* Boris Kuzmić također uočava konstrukciju *od + imenica (knezi od Favlić, od Favlića)* koju drži sintaktičkim romanizmom iz talijanskoga jezika.⁷⁷ S obzirom na novija istraživanja o dijakronijskom i sinkronijskom aspektu izricanja posvojnosti u hrvatskom jeziku smatramo da nije riječ o isključivo talijanskom sintaktičkom kalku, već da je riječ o jezičnoj nadgradnji (prepoznatoj u svim hrvatskim književnim jezicima) u kojoj se „posve jasno prepoznaje utjecaj latinskoga ablativa podrijetla“⁷⁸. Time, dakako, ne dovodimo u pitanje da su govori kako Veprinca, tako i Lovrana (bili) pod utjecajem (i) talijanskoga jezika.

Za izricanje se pripadanja živom posjedovatelju u najvećem broju primjera iz našega korpusa također potvrđuje besprijedložni genitiv kada se posjedovatelj proširuje još kakvom odredbom (npr. *crekva stolna Svetog Juri* 23; *vinograda pokoinoga suca Antona Vitulića* 27; *Marica sestra toga Jakova* 53; *poli vrta Svetoga Šebastijana* 59; *v hiše*

⁷⁵ Navedimo i sintaktičke sinonime ovakvim konstrukcijama koje smo pronašli u *Kvaderni: plaća Peškić z Reke* 29 te *Jakov Brnković i Vid Grizlić oba stanuća v Lovrane* 53; *Marko Bradičić i Grižan Mrak oba stanuća v Lovrane* 113.

⁷⁶ U fondu „Javni bilježnici Rijeke i okolice“ pohranjenome u Državnome arhivu u Rijeci nalazi se i zbirka lovranskih oporuka iz 18. stoljeća. Gotovo su sve pisane talijanskim jezikom, a hrvatskim jezikom pisano ih je devet. Prijepis i transkripcija oporuka te njihova djelomična jezična analiza dani su u radu Ivane Eterović i Igora Eterovića „Devet lovranskih oporuka iz druge polovice 18. stoljeća“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 2, 2012., str. 35–84. Usp. i Eterović, Igor – Eterović, Ivana, „Devet lovranskih oporuka iz druge polovice 18. stoljeća: povijesna i jezična analiza“, str. 61–97. Zasebnu su sintaktičku analizu navedenih oporuka napravile studentice Dijana Fumić i Marijana Francetić u sklopu kolegija Povijesna sintaksa (izborni kolegij na VII. semestru Diplomskoga studija hrvatskoga jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci; nositeljica kolegija: prof. dr. sc. Diana Stolac; voditeljica seminara: dr. sc. Anastazija Vlastelić; ak. god. 2012/2013.).

⁷⁷ Kuzmić, Boris, „Jezik Veprinačkoga zakona“, str. 17.

⁷⁸ Hudeček, Lana, nav. dj., str. 85. Usp. i Kuna, Branko, *Izricanje posvojnosti u hrvatskom književnom jeziku*, magistarska radnja (rkp.), Filozofski fakultet, Zagreb, 1999.

*Grgura zeta bivšega gala 79; kunfina s tramuntane vitrom i ulikami redi Frana Skočana 105; zaručnica Jakova Belca 273; kuma Katarina žena Mihovila Sopića 283; kuma Antona vdova pok(ojnoga) Mateja Mareča 283), dok je za primjere s besprijedložnim genitivom u kojima je glava imeničke skupine određena jednom riječju mali broj primjera (npr. *poli hiše Kulčića 37; hiša Matkovića 37; hiša Tonice 165; Katarina Orbanića vdovca 257*).⁷⁹*

I oprimjerenja za izricanje živoga posjedovatelja u lovranskim oporukama iz 18. stoljeća također pokazuju da je besprijedložni genitiv bio daleko najčešći u konstrukcijama u kojima je genitivni atribut višečlan (npr. *hćere Ivana Žiganta; tištament Frančeska Palmića; tištament Antona Fratra*).

Posvojni/odnosni pridjevi u *Kvaderni kapitula lovranskoga* iznimno su rijetki, a rabe se u primjerima u kojima su subjekti posjedovanja Isus Krist ili Bog (*v Hristovo ime 97; va ime Božje 109*) te kada je posjedovatelj označen imenicom (najčešće toponimom) koja metonimijski označava njegove stanovnike (npr. *popi lovranske 39, 43; redovniki lovranski 81; vrt kapitulski 35; put komunski 75; poli verta popovskoga 79, ali i penez crekvenih 169 : penezi crekve ili brašćine Svetoga Tela 171*).

Ipak, važnim držimo istaknuti da se u *Kvaderni* javljaju i konstrukcije *od + genitiv toponima*, koje se, prema našem mišljenju, tek rubno odnose na posjedovanje, odnosno uključuju i pripadanje.⁸⁰ Ipak, u primjerima *časni kapitul od Lovrana 233; postavljeni pravadnik od ovoga častnoga kapitula 243* i sl. nije jasno je li riječ o posvojnosti/porijeklu, pa se konstrukcija *od + genitiv* ovdje može tumačiti kao sintaktički sinonim posvojnome/odnosnome pridjevu, odnosno besprijedložnome genitivu, ili je riječ ponajprije o odnosu pripadanja, kada je ovakva konstrukcija i očekivana.

Potvrđeno nasljedovanje hrvatske pisane književne tradicije, odnosno podudaranje s čakavskim književnim jezikom u izricanju posvojnosti imeničkim genitivnim konstrukcijama, ogleda se i u uporabi zamjениčkih oblika u istoj funkciji. Tako su u *Kvaderni* ovjereni brojni primjeri izricanja posvojnosti genitivom lične zamjenice za 3. lice (npr. *Blaž ali nega redi 51; ima rečeni Mikula i nega sini 57; kako*

⁷⁹ Važno je spomenuti da u *Kvaderni* u dijelu *Matična knjiga kršćenih* (str. 253–302) ima puno oprimjerenja u kojima je živi posjedovatelj izrečen besprijedložnim konstrukcijama, no riječ je o svojevrsnim obrascima (formulama) za upis u knjigu krštenih pa ih zbog toga u ovoj analizi navodimo kao posebnu kategoriju (npr. *matere ime Fumija, kumu ime Fran Popica, kume ime Anula hći Stepana Cinguli 253; be krščena hći Stipana Paulića Jelena, matere ime I. M. R. 257*).

⁸⁰ Usp. Hudeček, Lana, nav. dj., str. 85.

ga sice nega otac pustil 71; crekve S(ve)toga Šebastiana ili ki drži nega blago 73; ne mozi rečeni Juri ni nega deca 115; za dušu rečene Marice i nih mrtvih 55) u odnosu na, očekivano, tek nešto manji broj potvrda posvojne zamjenice za 3. lice u istoj funkciji⁸¹ (npr. *popu Mikuli za negva života* 69; *Let od roistva negova* 97; *na negovo mesto je bil zibran* 233; *dva ki su meju negovim brajdami* 241; *ale negov namestnik* 245). Možda najočitija potvrda ravnopravnoga supostojanja obaju oblika, karakteristična za onodobni hrvatski (čakavski) književni jezik, jest primjer u kojemu su obje zamjenice u istoj funkciji (npr. *da mu ga ne mozi (...) znet ni odnet od ruk negoveh ni nega ludi let. D. (5)* 91).

U svim se hrvatskim književnim jezicima i u svim tipovima tekstova do u drugu polovicu 19. stoljeća protegnulo i supostojanje posvojne i povratno-posvojne zamjenice za izricanje pripadanja rečeničnome subjektu.

Naš korpus potvrđuje da je za izricanje pripadanja rečeničnome subjektu za 3. lice jd. stilski neobilježena uporaba povratno-posvojne zamjenice *svoj* (npr. *po smerte pustit svemu sinu* 45; *to blago pustit svoje obitei ili svomu redu* 47; *redovniki to vazet kako svoje* 49, 77; *vzet rečeni vert v svoje ruki* 81; *da ima od svoga parta davati* 87; *vsaki svoju navlastitu ruku se podpisahu* 109; *plvan pusti part svoj* 239), s ponekom iznimkom u kojoj se umjesto povratno-posvojne zamjenice javlja genitiv lične zamjenice ili posvojna zamjenica (npr. *redovniki (...) daše (j)ednu njih ogradu Mikule Hateže* 57; *popi (...) daše (j)edan nih vinograd popu Mateju* 83; *pop Matko dat vsako leto (j)edan spud vina od negova parta* 83).

Za ostala su lica, bilo u vezi s izricanjem posvojnosti ličnom ili posvojnomo zamjenicom, bilo u izražavanju pripadanja rečeničnome subjektu, potvrde malobrojne (*ki to zapisah svoju ruku* 53, 61, 64, 75;⁸² *prodasmo naš part* 165) te nije moguće dati konkretan zaključak u vezi s funkcijom/funkcijama navedenih zamjenica u analiziranome korpusu. Da je vjerojatno riječ o postojanju različitih oblika u istoj (ili sličnoj) ulozi, u prilog govori i primjer *tako mu je mozimo vzet kako svoje i naše* 43, u kojem su zamjenice, obje istoga smisla, upotrijebljene upravo kako bi se naglasilo pripadanje kaptolu, odnosno njegovoj redovničkoj zajednici.

⁸¹ „U hrvatskom književnom jeziku funkciju posvojne zamjenice *njegov* do 13. stoljeća imao je genitiv lične zamjenice *on* i sve do polovice 18. stoljeća živio je punopravno s novim oblikom – posvojnomo zamjenicom *njegov*. (...) Međutim, mnogo je indicija koje u promatranju te pojave upućuju na to da ne možemo prihvatiti gledište da se posvojne zamjenice za 3. lice u hrvatskome jeziku zaista pojavljuju po prilici u vrijeme kada i njihove najstarije potvrde“ (isto, str. 94–95).

⁸² Kao sintaktički sinonim ovoj konstrukciji rjeđe se javlja i sintagma *ruku vlašću se napisah* 117.

Među nezanemarivim utjecajima u opisu i uporabi jezika u svim tipovima tekstova pisanih različitim tipovima književnih jezika velik se utjecaj latinskoga jezika ogleda i u mjestu sročnoga atributa u imenskoj sintagmi. Od najstarijih je zapisa⁸³ do kraja 18. stoljeća⁸⁴, neovisno o književnom jeziku i o vrsti teksta, sročan atribut postponiran, što nije u duhu hrvatskoga jezika. Prihvatimo li mišljenje da su „pravni tekstovi odvajkada najvjernije zrcalili izvorno stanje hrvatskih idioma“, možemo zaključiti da je i u lovranskoj čakavštini 16. i 17. stoljeća antepozicija sročnoga atributa običniji redosljed (npr. *pokoinoga suca Antona Vitulića* 27; *rečeni vinograd rečenom popu* 83; *današni dan* 105; *za dostoini uzrok* 107; *večno spomenutje* 109; *vsakim bolim načinom* 117; *večno verovanje* 117; *pokoina Maruša* 120; *po našem starem zakonu* 233; *pok(ojnoga) gospodina* 235; *na rečeni dan* 237), što nikako ne znači da je samo na temelju jezika lovranske *Kvaderne* utemeljeno govoriti o stilski obilježenom/neobilježenom mjestu sročnoga atributa u (novovjekovnoj) čakavštini Lovranšćine (npr. *ruku vlastitu* 213; *oficij božastveni* 243; *crekve stolnoj* 243). Nadalje, iznimno malobrojni primjeri s pridjevom *Božji* (*va ime Božje* 109) također ne mogu potvrditi je li ovdje riječ o nasljedovanju konstrukcije karakteristične za biblijski diskurs i kao takve potvrđene u svim književnim jezicima⁸⁵ ili tek o još jednoj potvrdi postponiranoga sročnoga atributa. Jasno pravilo o obilježenome/neobilježenome redu može se dati samo u vezi sa sintagmama s gotovo uvijek anteponiranim pridjevom (*pre*)*svet* (npr. *oltar s(ve)toga Stepana v svetom Ivane* 31; *oltar svetoga Lovrenca v svetom Antone* 33; *dan s(ve)toga Mihovila* 57; *crekve svetoga Šebastijana* 105; *crekva presvetoga Gergura* 115; *svetoga tela* 169, ali *misi od Duha Svetoga* 233).

Primjeri s nesročnim atributima, kao što je pokazano i u dijelu o izricanju posvojnosti, u pravilu su postponirani (npr. *kus vinograda* 27; *del vina* 27; *jedan spud vina* 83; *polovicu vina i ula i žira* 67; *v kuće prebivanja gospodina pre Antona Mavrića* 109; *polovicu lesa* 111; *poli ogradi svetoga Jurja* 241).

⁸³ Npr. sintaktička analiza srednjovjekovnoga hrvatskoga latiničnog rukopisa *Žiča svetih otaca* Dragice Malić također potvrđuje da je i ondje uobičajen postponirani sročni atribut, koji je rezultat prijevoda s latinskoga izvornika, a „ako se u našem prijevodu umjesto latinske postpozicije nađe antepozicija, to je uglavnom posljedica proboja žive narodne riječi, odnosno prevoditeljeve nepažnje, koja pokazuje da je u nas to običniji redosljed“ (Malić, Dragica, „Atributi i apozicija u ‘Žičima svetih otaca’“, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 22, 1996., str. 106).

⁸⁴ U nevezanim se tekstovima u hrvatskim gramatikama antepozicija sročnih atributa usustavljuje tek krajem 18. st., iako upute u samim gramatikama nalažu drugačije (Vlastelić, Anastazija, *Opis atributa u hrvatskim gramatikama od početaka do kraja 19. stoljeća*, doktorska radnja (rkp.), Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2012., str. 259).

⁸⁵ Hudeček, Lana, nav. dj., str. 31.

Analizirani segment sintaktičke razine, izricanje odnosa posvojnosti imenskim riječima, potvrđuje pripadnost *Kvaderne kapitula lovranskoga* (pravnim) tekstovima pisanim čakavskim književnim jezikom. S druge strane, na temelju ovako ograničene vrste tekstova i činjenice da je riječ o prijepisima mogući su tek zaključci da je i ovdje besprijedložni genitiv najčešći način u izricanju pripadnosti neživom posjedovatelju, da su potvrđene posvojne zamjenice, no i da idalje postoje kolebanja u njihovoj uporabi (ponajprije u odnosu prema genitivu ličnih zamjenica u istoj funkciji) te da je mjesto sročnoga atributa načelno ispred imenice koju dopunjuje, što je, moguće, prilog tezi da je osnovica svih hrvatskih tekstova lovranske *Kvaderne* narodni govor.

3. Zaključak

Provedena raščlamba, premda nije konačna jer ne obuhvaća sve jezične razine, a ni sve pojave na analiziranim razinama, potvrđuje da jezična osnovica glagoljične *Kvaderne kapitula lovranskoga* u dobroj mjeri odražava značajke liburnijske čakavštine. Neke značajke daju podatke i o kronologiji njihove pojavnosti ili mijena. Ovjereni odstupanja od liburnijske čakavštine moguće je vezati uz drukčije podrijetlo zapisivača i/ili prepisivača. Književnojezična stilizacija toga idioma *Kvadernu* pridružuje korpusu hrvatskih pravnih tekstova pisanih čakavskim književnim jezikom. Pritom je kao književnojezični uzor u *Kvaderni* prisutna i glagoljaška tradicija, o čemu, uz glagoljsko pismo kojim je pisana, svjedoči i nekoliko potvrda čuvanja crkvenoslavenske jezične tradicije (kao što su npr. u radu nespomenuto bilježenje crkvenoslavenske skupine *čt* (*počtovani* 107, 109, 115) ili deklinabilni participi (na ovoj kuntrade *stanućemu* i *za se primluću* 97; oba *stanuća* 113). Zbog svega toga *Kvaderna kapitula lovranskoga* potvrdila se kao spomenik vrijedan pomnoga jezikoslovnog istraživanja, a ovjerenim jezičnim značajkama uklopila u korpus dosad istraženih sjevernočakavskih pravnih tekstova nastalih u 16. i 17. stoljeću. Daljnja će istraživanja toga vrijednog spomenika lovranske pisane baštine zasigurno dati još potvrda tomu u prilog.

Izvor

1. Viškanić, Damir, *Quaderna capituli Lovranensis/Kvaderna kapitula lovranskog*, Katedra Čakavskog sabora Opatija – Adamić, Lovran – Rijeka, 2002.

Literatura

1. Bertoša, Miroslav, „Volčić, Jakov“, natuknica u: Bertoša, Miroslav – Matijašić, Robert (ur.), *Istarska enciklopedija*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3012>, zadnja izmjena: 15. ožujka 2008., preuzeto: 5. travnja 2013.
2. Bolonić, Mihovil, „Profil krčkog glagoljaša u prošlosti“, <http://hrcak.srce.hr/file/143583>, zadnja izmjena: 7. svibnja 2006., preuzeto: 5. travnja 2013.
3. Damjanović, Stjepan, „Hrvatski srednjovjekovni tekstovi: tri pisma i tri jezika“, http://www.hrvatskiplus.org/index.php?option=com_content&view=article&id=867%3Ahrvatski-srednjovjekovni-tekstovi-tri-pisma-i-tri-jezika&catid=38%3Ajezik-lingvistika&Itemid=72&limitstart=7, zadnja izmjena: 2. prosinca 2012., preuzeto: 3. travnja 2013.
4. Eterović, Ivana – Eterović, Igor, „Devet lovranskih oporuka iz druge polovice 18. stoljeća“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 2, 2012., str. 35–84.
5. Eterović, Igor – Eterović, Ivana, „Devet lovranskih oporuka iz druge polovice 18. stoljeća: povijesna i jezična analiza“, *Histria: Godišnjak Istarskoga povijesnog društva*, br. 3, 2013., str. 61–97.
6. Fučić, Branko, „Kvaderna kapitula lovranskoga“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, sv. 15, 1988., str. 27–39.
7. Hudeček, Lana, *Izricanje posvojnosti u hrvatskome jeziku do polovice 19. stoljeća*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2006.
8. Kapetanović, Amir, „Čakavski hrvatski književni jezik“, u: Bičanić, Ante (gl. ur.), *Povijest hrvatskoga jezika. 2. knjiga: 16. stoljeće*, Croatica, Zagreb, 2011., str. 77–123.
9. Kuna, Branko, *Izricanje posvojnosti u hrvatskom književnom jeziku*, magistarska radnja (rkp.), Filozofski fakultet, Zagreb, 1999.
10. Kuzmić, Boris, „Jezik Veprinačkoga zakona“, *Fluminensia*, br. 1–2, 2001., str. 1–24.
11. Kuzmić, Boris, „Jezik hrvatskih pravnih tekstova“, u: Bičanić, Ante (gl. ur.), *Povijest hrvatskoga jezika. 2. knjiga: 16. stoljeće*, Croatica, Zagreb, 2011., str. 323–385.

12. Lisac, Josip, *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
13. Lukežić, Iva, „Jezik grobničke brašćinske knjige (16. i 17. stoljeće) kao dijalektološki predložak“, u: Damjanović, Stjepan (ur.), *Drugi Hercigonjin zbornik*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2005., str. 223–246.
14. Lukežić, Iva, „Relativna kronologija fonoloških mijena i izmjena u grobničkome govoru“, *Grobnički zbornik*, sv. 7, 2005., str. 227–249.
15. Lukežić, Iva, *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*, Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskoga sabora Grobnišćine, Rijeka, 2012.
16. Malić, Dragica, „Atributi i apozicija u ‘Žićima svetih otaca’“, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 22, 1996., str. 65–109.
17. Mićanović, Krešimir, „Posvojnost“, *Suvremena lingvistika*, br. 51–52, 2001., str. 173–190.
18. Moguš, Milan, *Čakavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1977.
19. Sanković, Ivana, „Lovranska glagolitica i dosadašnja istraženost“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 1, 2010., str. 281–300.
20. Stolac, Diana – Holjevac, Sanja, „Metodološka načela za proučavanje dijalekatske sintakse“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, sv. 12, 2003., str. 137–149.
21. Šepić, Ante, „Zakon kaštela Mošćenic“, *Rad JAZU*, knj. 315, 1957., str. 233–285.
22. Vigato, Ivica, „Čakavski hrvatski književni jezik u 17. i 18. stoljeću“, u: Bičanić, Ante (gl. ur.), *Povijest hrvatskoga jezika. 3. knjiga: 17. i 18. stoljeće*, Croatica, Zagreb, 2013., str. 263–297.
23. Viškanić, Damir, *Quaderna capituli Lovranensis/Kvaderna kapitula lovranskog*, Katedra Čakavskog sabora Opatija – Adamić, Lovran – Rijeka, 2002.
24. Vlastelić, Anastazija, *Opis atributa u hrvatskim gramatikama od početaka do kraja 19. stoljeća*, doktorska radnja (rpk.), Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2012.
25. Vranić, Silvana, *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2005.
26. Vranić, Silvana – Nežić, Ivana, „Govori Lovranščine u dosadašnjoj dijalektološkoj literaturi“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 1, 2010., str. 301–312.
27. Žic, Nikola, „Glagolski zapisi iz Lovrana“, *Jadranski koledar*, 1936., str. 153–160.

SUMMARY

Kvaderna kapitula lovranskoga, a source for the research of Croatian linguistic history

Kvaderna kapitula lovranskoga is a collection of different types of documents written in Lovran between 15th and 18th century in Glagolic script and Croatian language and Latin script and Italian language (different lists of rights and obligations, contracts, calculatings, law, registers, wills). Kvaderna has been recognized as an important source for scientific research of the history of Lovran and Lovranština. The approaches used in the paper were linguistic and historical ones and were applied only on documents written in Glagolic script and Croatian language. The aim of the paper is to distinguish selected phonological, morphological and syntactic features. Based on the analysis, the paper confirms if the language of Kvaderna reflects the features of Čakavian idiom that it belongs to and determines the linguistic base and upgrade.

Key words: *Kvaderna kapitula lovranskoga, Croatian language, Glagolic script, Čakavian literary language, Čakavian dialect of Lovranština*